

Ewa Pogorzala
PWSZ Zamość
ewapogo@interia.pl

Konferencja „Europa Środkowo-Wschodnia w procesie transformacji i integracji. Wymiar polityczny”, Zamość, 14 – 15 maja 2009 r.

W dnia 14 – 15 maja 2009 r. w Zamościu odbyła się międzynarodowa konferencja naukowa „Europa Środkowo-Wschodnia w procesie transformacji i integracji. Wymiar polityczny”. Organizatorami konferencji był Zakład Politologii Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej w Zamościu oraz Zakład Stosunków Międzynarodowych Wydziału Politologii Uniwersytetu Marii – Curie Skłodowskiej w Lublinie. Honorowy patronat nad konferencją objął Prezydent Miasta Zamość – p. Marcin Zamoyski, zaś w skład Komitetu naukowego weszli: prof. dr hab. Waldemar Martyn – Rektor PWSZ w Zamościu, prof. dr hab. Grzegorz Janusz – Dziekan Wydziału Politologii UMCS, prof. dr hab. Marek Pietraś – Kierownik Zakładu Stosunków Międzynarodowych UMCS oraz prof. dr hab. Henryk Chałupczak – Kierownik Zakładu Politologii PWSZ w Zamościu.

Zasadniczym celem konferencji była analiza sytuacji państw Europy Środkowo-Wschodniej w wymiarze politycznym, zarówno w kontekście, trwającej od 1989 r., transformacji systemowej, jak również procesu integracji europejskiej. Podczas obrad konferencyjnych analizowano szeroki wachlarz zagadnień zasygnalizowanych w tytule konferencji, m. in. reform ustrojowych w państwach Europy Środkowo – Wschodniej, w tym kwestii przejścia od systemu komunistycznego do systemu demokratycznego, podobieństw i różnic w poszczególnych państwach oraz problematyki wyboru systemu politycznego. Podniesiono również kwestię roli procesu integracji europejskiej w demokratyzacji państw regionu, w tym również w perspektywie porównawczej. Istotnym zagadnieniem poruszonym w trakcie obrad konferencyjnych był problem ewolucji polityki zagranicznej poszczególnych państw Europy Środkowo – Wschodniej po 1989 r. oraz kwestie integracji politycznej i ekonomicznej (Grupa Wyszehradzka, Trójkąt Weimarski, Unia Europejska) oraz militarnej (NATO).

W kontekście integracji poruszono aspekt negocjacji akcesyjnych i członkostwa państw Europy Środkowo – Wschodniej w Unii Europejskiej, głównych problemów negocjacyjnych, ale także współpracy i rywalizacji państw regionu oraz roli nowych

państw w Unii Europejskiej. Jednym z wątków obrad była kwestia Wschodniego Wymiaru Unii Europejskiej, a więc polityki sąsiedztwa, roli państw regionu w kształtowaniu polityki wschodniej UE oraz Partnerstwa Wschodniego, w tym główne problemy polityczne oraz główni partnerzy (Rosja, Ukraina, Mołdowa, Gruzja, Białoruś, Bałkany Zachodnie). W trakcie obrad poruszono również problematykę współpracy regionalnej w Europie Środkowo – Wschodniej, m. in. poprzez analizę porównawczą funkcjonowania wybranych euroregionów oraz omówienie praktycznych problemów współpracy regionalnej i transgranicznej.

Obrady konferencyjne otworzyło wystąpienie prof. dr hab. Marka Pietrasia (UMCS), poświęcone problemowi Europy Środkowo – Wschodniej w strukturze ładu międzynarodowego. Odnosząc się do kwestii zakresu terytorialnego regionu, referent oparł się na ujęciu m. in. Jerzego Kłoczkowskiego, Alana Palmera oraz Oskara Haleckiego, iż obszar Europy Środkowo – Wschodniej obejmuje państwa położone między obszarem niemieckojęzycznym a Rosją oraz między Morzem Bałtyckim i Morzem Egejskim. Omawiając specyfikę ładu międzynarodowego w Europie Środkowo – Wschodniej prelegent podkreślił, iż nie jest on ukształtowany; występują tu zarówno elementy ciągłości, jak i zmiany; jest negocjowany, a nie narzucany i nie jest to ład państwowocentryczny. Wystąpienie osnute zostało na głównej tezie, iż następuje zmiana statusu z prowincji imperium komunistycznego na status peryferii, pół peryferii, a nawet element centralnego systemu gospodarki światowej.

Powyższy wątek kontynuował dr Krzysztof Iwańczuk (UMCS) w wystąpieniu pt. *Europa Środkowo-Wschodnia jako region geopolityczny*, przy czym w jego ujęciu Europa Środkowo – Wschodnia to obszar obejmujący 20 państw, zamieszkały przez około 186 mln osób. Kolejne wystąpienie dr Dariusza Kondrakiewicza (UMCS) dotyczyło politycznego wymiaru transformacji państw Europy Środkowo – Wschodniej w stosunkach międzynarodowych. Konceptualnie referat ten został oparty na koncepcji R. Coopera. Autor ten w książce *„Pęknięcie granic. Porządek i chaos w XXI w.”*¹ przedstawił radykalną interpretację nowego porządku międzynarodowego, który wyłonił się po upadku komunizmu oraz po 11 września 2001 roku. Jego zdaniem obecnie istnieją trzy typy państw: przednowoczesne, nowoczesne i ponowoczesne. W oparciu o tę koncepcję D. Kondrakiewicz postawił tezę, iż większość państw Europy Środkowo – Wschodniej znajduje się w fazie przechodzenia z systemu nowoczesnego do ponowoczesnego.

W kolejnym wystąpieniu dr Marcin Chełmianiak (Uniwersytet Warmińsko-Mazurski), omówił kwestię postrzegania Europy Środkowo – Wschodniej w rosyjskiej

---

¹ R. Cooper, *Pęknięcie granic. Porządek i chaos w XXI w.*, Warszawa 2005.

myśli geopolitycznej na przełomie XX i XXI wieku. W tym zakresie przeanalizował on poglądy pięciu zasadniczych nurtów, tj. okcydentalizmu, nurtu euroazjatyckiego, słowianofilskiego, nacjonalistyczno – komunistycznego oraz pragmatycznego (realistycznego). W dalszej części obrad dr Beata Piskorska (KUL) analizowała wymiar wschodni Europejskiej Polityki Sąsiedztwa, a więc kwestie Partnerstwa Wschodniego w kontekście integracji obszaru Europy Wschodniej w wymiarze politycznym. W dn. 9 maja 2009 r. w Pradze miał miejsce szczyt szefów państw i rządów UE oraz państw objętych programem, na którym oficjalnie zainaugurowano Partnerstwo Wschodnie. W zakresie podmiotowym obejmuje ono sześć państw, tj. Białoruś, Ukrainę, Mołdawię, Gruzję, Azerbejdżan oraz Armenię.

Interesujący wątek, tj. think-tanks w systemach politycznych wybranych państw Europy Środkowo – Wschodniej, podjął w swoim wystąpieniu dr Wojciech Ziętara (UMCS). Jak podkreślił referent, działalność think tanks we współczesnym świecie nieustannie się rozwija. Są to organizacje pozarządowe, działające jako niezależne ośrodki badawcze typu non – profit, które poprzez wykorzystanie wiedzy ekspertów dążą do wywierania wpływu na proces decyzyjny w sferze publicznej. Z kolei dr hab. Bożena Dziemidok-Olszewska (UMCS) podniosła problem systemu rządów w państwach Europy Środkowej i Wschodniej. Z jej analizy problemu wynika, iż w państwach Europy Środkowo – Wschodniej dominują modele hybrydalne. Właściwie tylko w przypadku kilku państwa ich systemy określić można jako klasyczny system parlamentarny czy półprezydencki.

W kolejnym wystąpieniu prof. dr hab. Stanisław Michałowski (UMCS) omówił reformy samorządowe w wybranych państwach Europy Środkowo – Wschodniej. Prof. dr hab. Jan Draus (PWSZ w Przemyślu) w swoim wystąpieniu analizował „blaski i cienie” strategicznego partnerstwa Polski i Ukrainy. Kryzys polityczny na Ukrainie spowodował odchodzenie od procesów demokratyzacji, mimo to Polska kontynuowała kurs adwokata Ukrainy na forum międzynarodowym. Jednak brak reform oddała, zdaniem referenta, perspektywę integracji Ukrainy ze strukturami Paktu Północnoatlantyckiego oraz Unią Europejską. Obecnie wśród ukraińskich elit proeuropejskich dominuje pogląd, iż o polskie poparcie dla integracji Ukrainy z UE nie należy zabiegać, gdyż *de facto* leży ono w jej, tj. Polski, najlepszym interesie.

W dalszej części obrad prof. dr hab. Eugeniusz Mironowicz (UwB) omówił specyfikę transformacji ustrojowej na Białorusi po 1990 r. Referent postawił tezę, iż Związek Radziecki rozpadł się wbrew woli społeczeństwa białoruskiego. Znamienne, że w pierwszych po odzyskaniu niepodległości wyborach Front Narodowy, jednoznacznie opowiadający się za niepodległością Białorusi, zdobył zaledwie 10% głosów.

Ostatnie dwa wystąpienia pierwszego dnia obrad poświęcone zostały problematyce mniejszości narodowych i etnicznych. Prof. dr hab. Grzegorz Janusz (UMCS) w referacie pt. „*Mniejszości narodowe i etniczne w Europie Środkowo-Wschodniej w okresie transformacji i integracji*”, podkreślił iż w państwach tego obszaru dominuje model regulacji kwestii mniejszościowej w formie specjalnych ustaw. Odniósł się również do problemu tzw. nowych mniejszości, tj. np. narodowości śląskiej w Polsce, czy też kozackiej w Rosji, na których istnienie wskazały wyniki spisów powszechnych. W kończącym obrady wystąpieniu dr Julita A. Rybczyńska (UMCS) analizowała problem ewolucji statusu mniejszości narodowych i polityki narodowościowej jako elementu zmian systemowych w państwach Europy Środkowo – Wschodniej po 1989 r.

W drugim dniu konferencji prezentowane wystąpienia zgrupowano w czterech sekcjach tematycznych. W części obrad poświęconych transformacji systemowej prof. dr hab. Henryk Chałupczak (UMCS) omówił problematykę prawidłowości i specyfiki transformacji ustrojowej wybranych państw Europy Środkowo – Wschodniej. Dr hab. Wojciech Sokół (UMCS) odniósł się do kwestii reform wyborczych w wybranych państwach Europy Środkowej w okresie transformacji i integracji. Dr Wojciech Kotowicz (Uniwersytet Warmińsko – Mazurski) przedstawił, mało znaną na gruncie polskiej politologii, problematykę współczesnego parlamentaryzmu rosyjskiego na poziomie regionalnym, ze szczególnym uwzględnieniem Obwodu Kaliningradzkiego. Na ogółem 85 podmiotów federacyjnych, tylko w czterech występuje bikameralizm. W pozostałych są to parlamenty jednoizbowe. Nie ma również jednolitej nazwy na określenia tych zgromadzeń.

Kolejne wystąpienia dotyczyły sporów wokół kwestii systemu politycznego w Komisji Konstytucyjnej Zgromadzenia Narodowego w latach 1993 – 1997 (mgr Krzysztof Strzelczyk, UAM), referendum na Węgrzech (dr Małgorzata Podolak, UMCS) oraz postaw kolejnych polskich rządów wobec integracji europejskiej (dr Krystyna Leszczyńska). Zasygnalizowaną w pierwszym dniu konferencji problematykę mniejszościową, kontynuowała w swoim wystąpieniu na temat ewolucji polityki oświatowej państwa polskiego wobec mniejszości narodowych i etnicznych, dr Ewa Pogorzała (PWSZ w Zamościu). Z kolei mgr Aneta Geller-Żołądkowska (UMCS) podjęła kwestię instytucji ombudsmana w krajach Europy Środkowo – Wschodniej na przykładzie Polski (ustawa z dn. 16 lipca 1987 r. o Rzeczniku Praw Obywatelskich) oraz Rosji (Ustawa Federacyjna z dn. 4 marca 1997 r. o Pełnomocniku ds. Praw Człowieka). Wystąpienia kończące sesję dotyczącą transformacji systemowej dotyczyły harmonizacji praw konsumenta w Polsce z wymogami Unii Europejskiej (mgr Mira Malczyńska-Biały, UMCS) oraz sytuacji w Kazachstanie w okresie transformacji systemowej (mgr Adrian

Berski). Kraj ten uzyskał niepodległość w grudniu 1991 r. i wówczas to nawiązał stosunki dyplomatyczne ze 120 państwami, w tym również z Polską.

Wystąpienia w kolejnej części obrad poświęcone zostały współpracy transgranicznej. I tak dr Hanna Dumala (UMCS) analizowała problem euroregionów w Europie Środkowo – Wschodniej w ujęciu porównawczym, na przykładzie euroregionów Nysa, Bug i Dunaj Dolny. Dr Jakub Olchowski (UMCS) odniósł się do kwestii uwarunkowań przygranicznej współpracy Polski i Ukrainy. Podkreślił przede wszystkim zauważalną indolencję ze strony polskiej administracji lokalnej i brak zainteresowania kierunkiem wschodnim. Mgr Janusz Kowalczyk (UMCS) przedstawił problematykę mniejszości narodowych i etnicznych w obwodzie zakarpackim na Ukrainie w kontekście współpracy transgranicznej. Około 11% mieszkańców regionu stanowią Węgrzy. Ponadto w obwodzie tym zamieszkuje mniejszość rumuńska, słowacka i rusińska. Z kolei dr Marek Czyrka (WSBiA w Łukowie) przedstawił referat pt. *Ukraińcy na pograniczu polsko-ukraińskim w pierwszych miesiącach po wejściu Polski do strefy Schengen*. Z dniem 21 grudnia 2007 r. Polska weszła do strefy Szengen. Członkowie układu znoszą kontrolę osób przekraczających granice między państwami sąsiedzkimi, w zamian za wzmoczenie współpracy dotyczącej bezpieczeństwa i polityki azylowej. Polskie władze zostały zmuszone do wprowadzenia płatnych wiz dla obywateli państw sąsiednich, w tym Ukrainy, i jak podkreślił prelegent, zaistniało niebezpieczeństwo powstania „muru berlińskiego na Bugu”, oddzielającego Ukrainę od Polski i całej Unii Europejskiej. Obrady w panelu zakończyło wystąpienie mgr Łukasza Lewkowicza (UMCS) na temat granic jako barier we współpracy państw na przykładzie granicy Polski i Słowacji.

Trzeci część obrad poświęcona została problematyce bezpieczeństwa. Dr Paweł Frankowski (UMCS) przedstawił referat pt. *Ucieczka od geopolityki. Dylematy państw regionu Europy Środkowo-Wschodniej po 1989 roku*. Dr Irma Słomczyńska (UMCS) przybliżyła słuchaczom problematykę narodowych koncepcji bezpieczeństwa w procesie kształtowania się europejskiej kultury strategicznej. Z kolei mgr Marek Gawron (UMCS) w swoim wystąpieniu analizował wymiar podmiotowy Wspólnej Polityki Zagranicznej i Bezpieczeństwa Unii Europejskiej. Kończący obrady panelu referat dr Czesława Marcinkowskiego (Akademia Obrony Narodowej) dotyczył wielonarodowych jednostek wojskowych państw Europy Środkowo-Wschodniej do misji/operacji pokojowych (1995-2009). Referent mottem swojej prezentacji uczynił słowa b. Sekretarza Generalnego ONZ *Daga Hammarskjölda*: „Peacekeeping is not a job for soldiers, but only soldiers can do it”.

Ostatnia część obrad tematycznie poświęcona została współpracy międzynarodowej. Prezentowane referaty dotyczyły integracja europejskiej Ukrainy (mgr Yaro-

slav Ponomarenko, UMCS), determinant i ewolucji polityki zagranicznej Polski wobec Ukrainy (dr Beata Surmacz, UMCS), roli „nowej” Europy w polityce Unii Europejskiej wobec Federacji Rosyjskiej (mgr Łukasz Potocki, PWSZ w Zamościu), kwestii wpływu kryzysu finansowego i gospodarczego na stosunki polityczne Rosja – Unia Europejska (dr Marcin Tarnawski, UJ) oraz roli i pozycji Polski w strukturach Rady Państw Morza Bałtyckiego (mgr Damian Szacawa, UMCS).

Podsumowując obrady zamojskiej konferencji podkreślić należy wielość wątków i perspektyw badawczych. Była to pierwsza konferencja z zapowiedzianych przez organizatorów corocznych, cyklicznych spotkań, poświęconych wymiarom – odpowiednio gospodarczemu, militarnemu i kulturowemu, procesów transformacyjnych i integracyjnych w Europie Środkowo – Wschodniej. Należy zauważyć, iż zakreślona koncepcyjnie do obszaru Europy Środkowo – Wschodniej, perspektywa badawcza, przynieść może niezwykle ważne analizy i interesujące prognozy. Do popularyzacji i rozpropagowania problematyki omawianej w trakcie konferencji przyczyni się z pewnością zapowiadany tom pokonferencyjny.